JOURNAL OF INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH
Volume 4, Issue 9, October-November 2026 Online ISSN: 3030-3508
https://spaceknowladge.com

XO‘JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARNING TASHQI IQTISODIY FAOLIYATIDAGI HISOB-KITOB MUAMMOLARI: TASNIFI VA TAVSIFI

Boltayeva Nigora, Keldiyorova Sanobar
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi
Ilmiy rahbar: Misirov Asliddin

ИНФОРМАЦИЯ О СТАТЬЕ

ИСТОРИЯ СТАТЬИ:
Received:08.11.2026
Revised: 09.11.2026
Accepted:10.11.2026

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:
Tashqi iqtisodiy faoliyat, xo‘jalik yurituvchi subyekt, hisob-kitoblar, valyuta operatsiyalari, eksport, import, valyuta kursi, moliyaviy risk, debitorlik qarzlari, kreditorlik qarzlari, xalqaro hisob-kitoblar, buxgalteriya hisobi.

АННОТАЦИЯ:

Mazkur maqolada xo‘jalik yurituvchi subyektlarning tashqi iqtisodiy faoliyatini amalga oshirish jarayonida yuzaga keladigan hisob-kitob muammolari, ularning asosiy turlari va iqtisodiy mazmuni yoritilgan. Xalqaro savdo operatsiyalarida valyuta kurslarining o‘zgarishi, to‘lovlarning kechikishi, kontragentlar bilan hisob-kitoblar, bank xizmatlari xarajatlari hamda xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga muvofiq hisob yuritish bilan bog‘liq masalalar tahlil qilingan. Shuningdek, tashqi iqtisodiy faoliyat hisob-kitoblarini takomillashtirish, moliyaviy risklarni kamaytirish va hisob tizimining samaradorligini oshirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Bugungi globallashuv sharoitida xo‘jalik yurituvchi subyektlarning tashqi iqtisodiy faoliyati mamlakat iqtisodiyotining rivojlanishida muhim o‘rin tutadi. Korxonalarning xalqaro bozorlarga chiqishi, eksport va import operatsiyalarini amalga oshirishi, xorijiy hamkorlar bilan iqtisodiy aloqalarni rivojlantirishi ularning moliyaviy barqarorligini oshirish va raqobatbardoshligini ta’minlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, tashqi iqtisodiy faoliyatning kengayishi hisob-kitob jarayonlarida turli iqtisodiy, moliyaviy va tashkiliy muammolarning yuzaga kelishiga sabab bo‘ladi. Tashqi iqtisodiy faoliyatda hisob-kitoblar ichki iqtisodiy operatsiyalarga nisbatan murakkabroq bo‘lib, ular turli valyutalar, xalqaro bank tizimlari, xorijiy qonunchilik, bojxona tartib-taomillari va xalqaro shartnomalar bilan bog‘liq. Shu sababli korxonalarda tashqi iqtisodiy operatsiyalarni to‘g‘ri hisobga olish,

to‘lovlarni o‘z vaqtida amalga oshirish va valyuta risklarini boshqarish muhim ahamiyat kasb etadi.

Tashqi iqtisodiy faoliyat — xo‘jalik yurituvchi subyektlarning xorijiy davlatlar, korxonalar va tashkilotlar bilan savdo, investitsiya, xizmat ko‘rsatish hamda boshqa iqtisodiy munosabatlarni amalga oshirish jarayonidir. Ushbu faoliyatning asosiy shakllari eksport, import, xalqaro xizmatlar ko‘rsatish, xorijiy investitsiyalarni jalb etish va xalqaro kredit munosabatlaridan iborat. Tashqi iqtisodiy faoliyat doirasidagi hisob-kitoblar korxonalarning xorijiy kontragentlar bilan o‘zaro moliyaviy majburiyatlarini bajarishini ta’minlaydi. Hisob-kitoblar bank o‘tkazmalari, akkreditiv, inkasso, oldindan to‘lov va ochiq hisob shakllari orqali amalga oshirilishi mumkin. Har bir hisob-kitob shakli o‘ziga xos afzallik va xavflarga ega. Masalan, oldindan to‘lov eksport qiluvchi uchun moliyaviy xavfni kamaytirsa, import qiluvchi uchun tovar yetkazib berilmasligi ehtimolini yuzaga keltiradi. Ochiq hisob shaklida esa eksport qiluvchi tovarni yetkazib bergandan keyin to‘lovni kutadi, natijada debitorlik qarzlari va to‘lov xavfi ortadi.

Tashqi iqtisodiy faoliyat hisob-kitoblarini tashkil etishda buxgalteriya hisobi muhim vosita hisoblanadi. U iqtisodiy operatsiyalarni hujjatlashtirish, valyuta mablag‘larini hisobga olish, daromad va xarajatlarni aniqlash hamda moliyaviy hisobotlarda aks ettirish imkonini beradi. O‘zbekiston Respublikasida valyuta operatsiyalarini hisobga olish milliy qonunchilik va tegishli buxgalteriya standartlari asosida tashkil etiladi.

Xulosa qilib aytganda, xo‘jalik yurituvchi subyektlarning tashqi iqtisodiy faoliyatidagi hisob-kitoblar korxonalarning xalqaro iqtisodiy munosabatlarini amalga oshirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu jarayonda valyuta kurslarining o‘zgarishi, to‘lovlarning kechikishi, bank komissiyalari, hujjatlarni rasmiylashtirishdagi xatolar va huquqiy talablar bilan bog‘liq muammolar yuzaga keladi. Mazkur muammolar korxonalarning moliyaviy barqarorligi, likvidligi va iqtisodiy samaradorligiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Umuman olganda, tashqi iqtisodiy faoliyat hisob-kitoblarini samarali tashkil etish xo‘jalik yurituvchi subyektlarning xalqaro bozordagi raqobatbardoshligini oshirish, moliyaviy xavflarni kamaytirish va barqaror iqtisodiy rivojlanishini ta’minlashning muhim omili hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasining “Buxgalteriya hisobi to‘g‘risida”gi Qonuni. 2016-yil 13-aprel, O‘RQ-404-son.

2. O‘zbekiston Respublikasining “Valyutani tartibga solish to‘g‘risida”gi Qonuni. 2019-yil 22-oktabr, O‘RQ-573-son. LexUZ

3. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirining 2024-yil 6-dekabrdagi 201-son buyrug‘i bilan tasdiqlangan 22-son BHMS “Chet el valyutasida ifodalangan aktivlar va majburiyatlar hisobi”.

4. International Accounting Standards Board. IAS 21 — The Effects of Changes in Foreign Exchange Rates. IFRS Foundation

5. O‘zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi. Tashqi savdo sohasini tartibga solish bo‘yicha normativ-huquqiy hujjatlar. Rasmiy portal

6. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Valyuta siyosati va valyuta kurslari bo‘yicha rasmiy ma’lumotlar. Markaziy bank rasmiy sayti

